

Nya böcker

***Marginalitet, sårbarhet, mestring. Metodiske utfordringer i praksisnær forskning.* Berg, Berit, Haugen, Gry Mette D., Elvegård, Kurt & Kermit, Patrick (red.). Oslo: Universitetsforlaget, 2018.**

I den nya boken *Marginalitet, sårbarhet, mestring. Metodiske utfordringer i praksisnær forskning* har de fyra redaktörerna Berit Berg, Gry Mette D. Haugen, Kurt Elvegård och Patrick Kermit sammanställt kunskap och erfarenheter av bland annat sårbarhetsforskning i socialt arbete i Norge. Boken, som inte är en metodbok, riktar sig till forskare, studerande och till praktiker. Den innehåller totalt 12 kapitel som är författade av 13 forskare som alla är verksamma vid NTNU Samfunnsforskning i Trondheim, Norge. De olika författarna har skilda ämnesbakgrunder och förståelser inom områdena marginalitet, *sårbarhet och mestring* (bemästring). Förutom ämnet socialt arbete har forskarna ämnesbakgrunder inom hälsovetenskap, filosofi, pedagogik, sociologi och psykologi. Fokus i boken är den praxisnära forskningen. Denna typ av forskning definieras i bokens inledande avsnitt på följande vis: "Med praksisnær menar vi tema og problemstillinger som er tett på hverdagslivet og som formidler erfaringer til enkelt – mennesker og grupper" (s. 13). I bokens förord förtydligar redaktörerna innebörden av forskningen. De skriver: "Vi har valgt å kalle det praksisnær forskning for å understreke at vårt fokus i første rekke er på politikkers konsekvenser. Vi er opptatt av hvordan grupper som opplever utenforskap, beskriver sinn livssituasjon og sitt hverdagsliv. Ved å understreke det praksisnære retter vi blikket mot politikkers konsekvenser for den enkelte. Eller sagt på en annen måte: Vi er opptatt av hvordan politikken treffer bakken" (s. 11).

Vid en genomläsning av boken märks det tydligt att den är skriven av seniora forskare med lång erfarenhet av socialt arbete och forskning i socialt arbete. De ger exempel på egna forskningsprojekt i Norge som genomförts under senare år. I boken beskrivs hur marginalisering drabbar många olika grupper i samhället och hur en del personer blir dubbelt utsatta. Exempelvis beskrivs hur personer med funktionsnedsättningar som har en etnisk minoritetsbakgrund kan uppleva olika typer av barriärer i samhället. Som exempel nämns språkliga och kulturella barriärer. Två begrepp som är centrala i framställningen är begreppen *marginalitet och mestring* (bemästring). Det första begreppet beskrivs utifrån riskfaktorn. Författarna skriver: "Marginalitet representerer en risikofaktor for utvikling av sosiale problemer, men en risikofaktor er ikke det samme som at alle som befinner seg i en marginal

situasjon, får problemer. Forskning på sosiale problemer handler i stor grad om å undersøke hvordan enkeltpersoner og grupper mestrer ulike livshendelser” (s. 13). Det andre begreppet som fortydliges for läsaren i boken är begreppet mestring. De skriver: ”Mestringsbegrepet bidrar til å rette søkelyset mot mennesker som aktivt handlende – ikke ofre for livshendelser. Det er derfor et nyttig begrep i studier av både sosiale problemer og sosial samhandling, men også for å forstå hvordan samfunnsmessige forhold påvirker enkeltpersoners handlinger” (s. 13). I boken beskriver författarna olika teman som deras egen forskning fokuserat på. Det handlar om viktiga och intressanta teman som har en central roll inom välfärdsforskningen. På individnivå omfattar temana frågor om exempelvis hur personer har upplevt den egna livssituationen och att växa upp i livet med en funktionsnedsättning. Men det kan också handla om hur en asylsökande person bemästrar den egna situationen, exempelvis då det är en lång väntetid vid asylmottagning. Ett annat tema omfattar frågan hur en våldsutsatt person hanterar och bemästrar sin livssituation efter att ha blivit utsatt för våld i samhället. I boken får läsaren också flera intressanta frågor om forskningsprocesser och metodologiska överväganden. Bland annat uppmärksammar forskarna olika etiska dilemman och hur de hanterat dem som yrkesverksamma forskare i Norge. Likaså beskrivs i boken hur forskare kan påverkas av olika etiska dilemman och situationer som de kan komma in i under forskningens framskridande, särskilt inom det praxisnära fältet.

Boken är mycket välskriven och intressant att läsa eftersom den innehåller flera olika områden inom socialt arbete och visar på såväl svårigheter som möjligheter att bedriva forskning inom ämnet. Det är särskilt glädjande att läsa boken då författarna generöst delar med sig av sina erfarenheter och kunskap efter en lång tid av forskning bakom sig. Det finns mycket att lära sig av bokens innehåll och riktning.

På ett förtjänstfullt sätt lyfter de olika författarna i boken upp olika metoder. Samtal och intervjuer med barn beskrivs. Likaså beskrivs skillnaden mellan vad som i litteraturen benämns *photo voice* och *photo elicitation*. Photo voice-metoden beskrivs som en metod då forskaren exempelvis kan ge en kamera till en person så att han eller hon kan få en röst och möjlighet att beskriva sådant som kan vara svårt att sätta ord på. Men forskaren kan också använda bilder (fotografier) där det inte ställs något krav på vem som egentligen är upphovsman till själva bilden utan att bilden blir ett stimulumaterial för en fortsatt diskussion (photo elicitation). Att använda sig av visuella verktyg i forskningen beskrivs i boken av Veronika Paulsen och Anna Kittelsaa. I sitt kapitel beskriver de båda ingående hur visuella verktyg kan användas i samband med kvalitativa intervjuer med barn. De beskriver möjligheterna som uppstår när en digital kamera överlämnas till barnet. Paulsen och Kittelsaa beskriver sina erfarenheter i boken: ”Vi regnet med at barn helt nede i småskolealder ville beherske et digitalt kamera, og dessuten at det å ta bilder for mange ville være en interessant og morsom oppgave. Vi håpet også at barna ville se det som viktig å kunne hjelpe både oss forskere med prosjektet og seg selv og familien med å bidra til utvikling av bomiljøet. Ved å benytte barnas egne bilder ønsket

vi også å få et innblikk i barnas egen opplevelse av hjemmet og nærmiljøet. Når barn tok bilder av steder i nærmiljøet som de selv valgte ut, mente vi at vi ville komme nærmere en forståelse av hva som var viktig for dem” (s. 51). I boken beskriver de også vilka etiska hänsynstaganden som måste göras, vilken maktposition som forskarna har och även den definitions-makt som föräldrar har som också måste samtycka till studierna. I boken finns det flera färgbilder som är publicerade som illustrerar användandet av visuella verktyg i forskningen. I boken beskrivs också situationer när barn och unga deltar i forskningen, förväntningar som kan finnas och betydelsen av tillit och trygghet. Bokens förtjänster är många. En stor förtjänst är när forskarna beskriver barns rättigheter i samhället men också barns rätt vid deltagande i forskningsstudier.

Ett annat viktigt område som beskrivs i boken handlar om brukarmedverkan i forskningen. De tre forskarna Melina Røe, Kurt Elvegård och Thomas Hugaas Molden beskriver brukarmedverkan på följande vis i sitt kapitel: ”Gjennom at de får en stemme og blir hørt, kan medvirkningen i så måte sees som motsatsen til umyndiggjøring. Ofte er medvirkning fra brukere praktisk begrunnet, da det simpelthen handler om at de som selv har første-hånds kjennskap til hvordan det er å være vanskeligstilt eller marginalisert, forventes å sitte inne med kunnskap og kompetanse som andre aktører nødvendigvis ikke har, og som kan tilføre en sak nye momenter eller perspektiver. Derfor kan brukerkompetansen supplere fagkompetansen og tilføre kunnskap til nytte for videreutvikling og kompetanseheving” (s. 175). Brukarmedverkan i forskning är inte någon ny företeelse vare sig i Norge eller i Sverige. Under senare år har den nya forskningspolitiken i Sverige poängterat nödvändigheten av en ökad samverkan mellan akademi och det omgivande samhället. Här ingår även att utveckla brukarmedverkan i forskningen. Erfarenheterna av brukarmedverkan i forskningen i Norge är värdefull att ta del av och beskrivs också i boken.

Boken *Marginalitet, sårbarhet, mestring. Metodiske utfordringer i praksisnær forskning* beskriver också positioneringar i forskningsstudier, forskning om minoritetsfamiljer med funktionsnedsatta barn, användande av tolk, inifrånperspektiv och reflektioner. Bokens sista kapitel fokuserar på exempel från forskning om funktionsnedsättningar och om ideal och realiteter. De båda forskarna Jan Tøssebro och Christian Wendelborg skriver utifrån sina erfarenheter från forskning om familjer med funktionsnedsatta barn och ger en historisk återblick om olika perspektiv och kritisk samhällsvetenskaplig forskning på området och till exempel skilda erfarenheter av hjälpapparaten i samhället.

De kapitel som jag beskrivit i boken utgör endast några få av de tolv kapitlen. För läsaren är hela boken en intressant resa där man bemöter olika perspektiv på marginalitet, sårbarhet och mestring. Efter att ha läst boken slås man av vilken stor kunskap som finns samlad hos författarna och redaktörerna till boken. Varje kapitel avslutas med en referenslista vilket är utomordentligt bra då läsaren får förslag på vidare läsning inom de olika områdena. Boken innehåller totalt 316 referenser som omfattar litteratur och forskningsartiklar på flera olika språk: engelska, svenska och norska. Boken saknar ett sakregister men å andra

sidan är innehållsförteckningen och strukturen i boken så tydlig och bra att läsaren inte får några problem med att orientera sig i den.

Det här är en bok som är efterlängtd inom socialt arbete. Till exempel inom funktionshinderområdet ger boken flera förtjänster genom att flera perspektiv som etnicitet, dubbel utsatthet och familjeperspektiv lyfts fram. Boken skulle med stor fördel kunna användas som kursbok inom Socionomprogrammet i Sverige likväl som den kan användas i samtliga våra grannländer. Marginalitet, sårbarhet, mestrning. Metodiske utfordringer i praksisnær forskning vänder sig till forskare, studerande och praktiker. En mycket välskriven och angelägen bok som varmt rekommenderas för läsning och användande på flera olika kurser inom Socionomprogrammet. Det är en bok som är nödvändig att diskutera vidare inom bland annat socialt arbete för att kunna stärka utbildningen, forskningen men också samverka med det omgivande samhället. Studerande, lärare, forskare och praktiker skulle med fördel kunna använda boken för att också diskutera och relatera till behovet av en utvecklad brukarmedverkan i samhället. Boken ger definitivt goda förutsättningar för sådana samtal.

Jörgen Lundälv

Docent i socialt arbete, Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet

Kontakt: jorgen.lundalv@socwork.gu.se